

Chris JONES – Conor KOSTICK – Klaus OSHEMA (edd.), *Making the Medieval Relevant. How Medieval Studies Contribute to Improving Our Understanding of the Present, Das Mittelalter. Perspektiven mediävistischer Forschung. Beihefte, 6*, Berlin – Boston, Walter de Gruyter, 2020, 297 s., ISBN 978-3-11-054648-4

Humanitní vědy procházejí dlouhodobou krizí. V očích širší veřejnosti i politiků ztrácejí své opodstatnění na úkor exaktních věd — povětšinou takových, které přinášejí snadno hmatatelné a aplikovatelné výsledky. V českém prostředí je tento fenomén spojen s natolik alarmujícím podfinancováním humanitních věd, že v roce 2023 přivedlo (nejen) akademické pracovníky filozofických fakult a jejich studenty k veřejným protestům. Tato situace se nevyhýbá ani mediévistice (*medieval studies*), která navíc ve srovnání s bádáním o moderních a soudobých dějinách doplácí na to, že se na časové ose nachází dále od současnosti. Pokud mediévisté chtějí vylepšit své pozice, musí přijít se silnými argumenty a o významu svého oboru přesvědčit veřejnost.

O to se v posledních letech skutečně pokoušejí a jejich snahy už daly vzniknout četným článkům a studiím, z nichž některé byly shromážděny do tematických sborníků. Takovým je i recenzovaná publikace,¹ zpřístupněná v režimu open access a vzniknuvší pod vedením editorské trojice, kterou tvoří významný novozélandský mediévista zaměřený na západní Evropu Chris Jones, irský historik a beletrista věnující se například křížovým výpravám Conor Kostick a německý kulturní historik Klaus Oschema. Přispěvatelé pochází z několika západoevropských zemí, USA a Nového Zélandu. Zhruba u poloviny příspěvků dostali příležitost mladí badatelé a badatelky. Vedle historiků a archeologů se zapojili také mikrobioložka, datová vědkyně a environmentální fyzik.

Knihla začíná úvodní kapitolou z pera tří editorů, následuje dvanáct případových studií, rozdělených volně na tři rámcové tematické skupiny: přírodní vědy, vzdělávání a společnost. Text uzavírá zamyšlení Pierra Monneta. Každé kapitole předchází abstrakt a klíčová slova. Knihu doplňuje stručné představení jednotlivých přispěvatelů a přehledný rejstřík.

Úkol, který si různorodý tým v úvodní kapitole stanovuje, nespočívá v ničem menším než v obhájení významu a důležitosti mediévistiky. Tento význam podle autorů spočívá v *relevanci* mediévistiky pro současnou společnost. Záměrně se vyhýbají pojmům *užitečnost* a *možnost aplikace*, podle nichž současná kapitalistická společnost posuzuje i výsledky humanitních věd. Toto rozhodnutí je zajisté rozumné, oslabuje však vyznění argumentů, které mají přesvědčit právě současnou společnost. Autoři si dále předsevzali studovat středověkou společnost *takovou, jaká byla*, a pomocí získaných poznatků informovat tu dnešní. Odmítli se proto věnovat *medievalismům*, tedy dnešní percepci a instrumentalizaci středověku, jejichž studium opravdu prozrazuje více o dnešní společnosti než o středověku samotném.

---

1 Vedle té je třeba zmínit také souběžně vznikající a širěji vymezené mimořádné číslo časopisu *Humanities*, jehož editorem byl Albrecht Classen: *The Relevance of The Humanities in the Twenty-First Century. Past and Present* (2020). Sám editor Albrecht Classen a někteří další přispěvatelé se věnují mediévistice. Stále větší množství literatury pak zejména v poslední dekádě vzniká na obhajobu humanitních věd obecně.

V prvním oddílu nazvaném *přírodní vědy* přispěvatelé v kontrastu s opatrností editorů dokazují, že s pomocí neobvyklé interdisciplinární spolupráce historiků a přírodních vědců a u příhodně zvoleného tématu může být historie víc než jen jaksi neurčitě *relevantní*. Zároveň však upozorňují na četné „provozní“ problémy tolik skloňované interdisciplinarity, počínaje sháněním financování a konče hledáním správného publika. Z předložených studií je také zřejmé, že není jednoduché poskytnout adekvátní prostor všem použitým vědním oborům — nicméně s tímto problémem se přispěvatelé recenzované publikace vypořádali velmi dobře.

Tobias Kluge a Maximilian Schuh dokázali vyčerpáním nejen *přírodních*, ale také *lidských* archivů velmi přesně popsat historii povodní v Norimberku zhruba mezi lety 1400–1800 a rekonstruovat jejich intenzitu a způsoby, jakými na extrémní podmínky reagovali měšťané. Je však otázka, nakolik je zde prokázána relevance středověku — první významnou povodeň autoři datují až k roku 1551 a skutečně použitelné historické prameny začaly vznikat zhruba v poslední čtvrtině 15. století. Drtivá většina jimi sledovaného období je tedy situována mimo středověk. Conor Kostick a Francis Ludlow spojili rozsáhlý korpus geologických a historických pramenů a mohli tak vytvořit model společenských dopadů ochlazení podnebí, které je zapříčiněno vyvržením sopečných sulfátů do atmosféry. Varují před intenzivně diskutovaným umělým napodobováním sopečných erupcí ve snaze zbrzdit globální oteplování. Prohloubili poznání středověku a zároveň přispěli k jedné z nejvážnějších současných debat. Jörg Feuchter ukazuje, že se středověkým obdobím stále intenzivněji zabývají genetici, a apeluje na větší vzájemné porozumění a propojení medievistů a genetiků, které by umožnilo výrazně lépe interpretovat přísun nových podnětů. Freya Harrison a Erin Connelly spojují rovnou tři různé vědní obory — historii, potažmo filologii, mikrobiologii a datovou vědu — aby co nejefektivněji vyčerpaly středověké farmaceutické texty a s jejich pomocí navrhly nová léčiva.

Druhý oddíl sborníku spojuje téma vzdělávání a tvoří ho zejména úvahové texty. První dva autoři významně tematizují univerzitní vzdělání jako klíčový prostor, kde se rozhoduje o podobě a budoucnosti medievistiky. Třetí autorka míří obecněji na veřejné instituce, obzvláště památkové a vzdělávací.

Julien Demade velmi pesimisticky analyzuje dlouhodobý proces delegitimizace historie, který spojuje s rozvojem kapitalismu jakožto ideologie nahrazující nacionalismus. Tento vývoj podle něj zapříčinil změnu preferované formy terciárního vzdělávání pro společenské elity ve prospěch technických univerzit. Demadeův text je viditelně polemický, přesto by si některá jeho východiska zasloužila pečlivější podložení odkazy na další literaturu. Velmi přesvědčivě analyzuje důvody, proč historie musí hledat argumenty na obhajobu vlastní existence, sám však bohužel žádné neposkytuje. Chris Jones a Madi Williams předkládají několik důvodů, proč by mohlo mít smysl studovat na novozélandských univerzitách středověk, který je jinak biculturní postkoloniální společnosti spíše cizí. Docházejí k tomu, že poznat velmi vzdálenou společnost a její hodnoty je pro Novozélandany skvělým způsobem, jak se naučit porozumět druhé ze společností, která tvoří tamní biculturní svět. Laura Grazia Di Stefano navrhuje využít průvodce pro poutníky v Benátkách z roku 1462 jako materiál, který pomůže turistům i Benátčanům vnímat dávno zapomenutou symboliku benátské architektury.

Ve třetím oddíle se setkáváme s běžnějšími historickými studii. Tématem je velmi všeobecně *společnost*. Svou relevancí si získávají jako jakési *food for thought*, ukazují, že ze středověku ve společnosti mnoho aspektů stále zůstává v podobě antropologických konstant.

Klaus Oschema srovnává pozdně středověké astrologie v královských službách a moderní experty-poradce. Dochází k závěru, že neustálé přehlížení četných pochybení středověkých i moderních prognostiků vychází z přirozené touhy v nejistotě něčemu věřit, přetrvávající i v rádo by racionální současnosti. Elva Johnston sleduje prolínání postavy významného medievisty, který vystavěl základy irské historiografie, a národního buditele v osobnosti Eoina MacNeilla. MacNeill nepochyboval o relevanci středověké historie pro moderní společnost a nebránil se emocím, které v něm a ve společnosti středověk vzbuzoval. Autorka naznačuje, že by se i současní historici při své práci mohli méně bránit emocím, aby měli větší šanci oslovit veřejnost. Tuto myšlenku bohužel dále nerozvádí. Hélène Sirantoine apeluje na současnou (francouzskou) společnost, aby přestala „házet do jednoho pytle“ všechny muslimy. Využívá zde příkladu středověkého iberského poloostrova, kdy křesťané zprvu vnímali a označovali všechny muslimy za jeden celek, ve správných podmínkách se ale rychle naučili rozlišovat různé skupiny muslimů. Jednoznačně odmítá představu *boje civilizací* mezi křesťanskou Evropou a islámem. Niamh Wycherley se věnuje kultům středověkých světců a jejich relikvií — upozorňuje na přetrvávající význam relikvií pro křesťany a také na nepominutelnou podobnost s moderními „kulty“ celebrit. Ve středověku i dnes slouží relikvie k navázání intimního vztahu s uctívanou osobou a v obou obdobích umožňují tomu, kdo jimi disponuje, získat pro sebe určité výhody. Ben Jervis pomocí historických a archeologických pramenů sleduje urbánní rezilienci pozdně středověkého Southamptonu, který čelil několika krizím spojeným s válečnými akcemi a epidemiemi ve 14. a 15. století. Odhaluje komplexní politiku a střety zájmových skupin v souvislosti s přijímáním preventivních opatření. Časový odstup, který z pozice historika Jervis získává, mu umožňuje pečlivě analyzovat dopady takových opatření a dodat tím inspiraci těm, kteří je musí přijímat dnes.

Knihu uzavírá Pierre Monnet úvahou nad stavem medievistiky v dnešní společnosti. Hledá různé důvody, proč jsou středověké dějiny relevantní, a zatímco neignoruje problémy medievistiky, jeho rozbor vyznívá o poznání pozitivněji než Demadeův (s. 135–150). Artikuluje poměrně triviální, zároveň však významnou tezi (s. 283), která postuluje *skutečnou důležitost (real necessity)* středověku v současnosti: středověk, ač se nám nemusí líbit jeho pojmenování, existuje. Je nedílnou součástí historie, stovek a tisíců let změn komplexní společnosti, a nelze ho tedy ignorovat, pokud chceme porozumět jinému období společenského vývoje.

Pokud tuto tezi medievisté prosadí, veškeré studium středověku se inherentně stane relevantním. Pokud ne, má smysl hledat různé přístupy a témata v případových studiích, které pomohou obhajovat relevanci medievistiky. Nakolik se je podařilo najít autorům recenzované publikace? Hlavní důraz byl kladen na sociální, kulturní a environmentální dějiny, naopak téměř chybí dějiny politické a hospodářské, popřípadě dějiny umění. Mezi všemi příspěvky lze rozeznat tři hlavní přístupy, kterými se autoři snažili prokázat relevanci studia středověku. Největší potenciál uspět ve veřejné debatě mají zajisté argumenty předložené v prvním oddílu sborníku. Jejich

autoři přistupují interdisciplinárně k velmi specifickým tématům a díky poznání středověku přispívají k debatám, u kterých jsou ve hře velmi hmatatelné důsledky: Přežijeme umělé pokusy o zmírnění globálního oteplování? Podaří se připravit nový lék? Jak minimalizovat škody způsobené přírodní katastrofou či krizí (zde je inspirativní i studie Bena Jervise)? Využívají časového odstupu od zkoumaných událostí, aby získali modelové situace a pomohli tak lépe předvídat nejistou budoucnost. Lze však sotva předpokládat, že každá mediivistická práce bude mít možnost postupovat interdisciplinárně a že se najde dostatek podobných témat. Laura Grazia Di Stefano a dvojice Chris Jones s Madi Williams navrhuje poznávání středověké historie jako prostředek, který studujícím pomůže porozumět odlišným kulturám a společnostem dnešního světa. Jejich návrh je smysluplný, je jen otázkou, jestli se setká s porozuměním u institucí, které by ho měly uvést do praxe. Ve třetím oddílu knihy autoři hledají různé aspekty středověké společnosti, respektive společnosti jako takové, které viditelně přetrvávají dodnes, a právě v tom nacházejí jejich relevanci. V tomto ohledu je přesvědčivé zejména srovnání astrologů a expertů ve studii Klause Oschemy či srovnání relikvií světců a celebrit v příspěvku od Niamh Wycherley.

Z hlediska formy lze pochválit stručné abstrakty před každým příspěvkem, které usnadňují orientaci v textu. Více je ale výtek. U jednoho z příspěvků se některé věty abstraktu obratem opakují v úvodu (s. 99–100). V úvodu i obsahu je naznačeno rozdělení do tří oddílů, ale v samotném textu není nijak vyznačeno. Mezi jednotlivými příspěvky se liší formát číslování podkapitol. Nedošlo také ke shodě ohledně časového vymezení středověku. Ve většině příspěvků je myšleno zhruba období mezi lety 500 a 1500, jinde zůstává jako dolní hranice rok 500, ale pracuje se s celou předmoderní dobou zhruba do roku 1800. To jen podtrhuje skutečnost závažnější než čistě formální nedostatky — nikde není dostatečně vysvětleno, proč autoři hájí konkrétně středověk. Vybírají příklady ze středověku, při hledání jeho relevance nicméně používají postupy a argumenty, které by bylo možné vztáhnout ke kterémukoliv období historie. S tím souvisí další problém — knize schází závěr. Obecné reflexe Pierra Monneta na konci knihy ho do určité míry nahrazují, jedná se také pouze o sborník, avšak má-li přispět k debatě o relevanci středověku a jeho studia, mělo by být na nějakém místě jasně formulováno, s jakými argumenty autoři přichází.

Tuto akademickou humanitněvědní publikaci pravděpodobně mnoho těch, kteří by o relevanci středověku měli být přesvědčováni, do ruky nevezme (nejspíše ani zdarma nestáhne). Odborníkům poslouží jako určitý přehled o statutu mediistiky ve společnosti a poskytne vzorek argumentů a přístupů, které lze při obhajobě mediistiky využít. Nenajdou zde přesvědčivé a kategorické potvrzení, že každé bádání o středověku je relevantní. To bude třeba hledat spíše v textech obhajujících historii jako celek, případně humanitní vědy jako celek, a tímto směrem by se zřejmě mělo ubírat i další úsilí mediivistů. Na druhou stranu, vzhledem k lepšímu postavení moderních dějin ve společnosti má zajisté smysl ukázat, že středověk je stejně relevantní jako jakékoliv jiné dějinné období.